

10 Gezelschap [*fellowship*]

In de *Politica* beschreef Aristoteles de mens als een sociaal dier. Dit betekent dat verbondenheid en sociaal gedrag essentiële menselijke activiteiten zijn, zelfs in een klooster:

De mens is van nature een gemeenschapsdier (politikon zoion); een individu dat van nature en niet toevallig niet sociaal is, is of van geen belang of meer dan menselijk ... . De maatschappij is een schepping van de natuur, die voorafgaat aan het individu. . . . Iedereen die het gemeenschappelijke leven niet kan leiden of zo zelfvoorzienend is dat hij het niet nodig heeft en er daarom niet in deelt, is of een beest of een god. Iedereen is van nature begiftigd met de impuls tot gemeenschap (koinonia). (1)

De stoïcijnse filosoof Epictetus sprak over onze sociale verplichtingen in termen van broederschap, die we kunnen gelijkstellen aan het sekseneutrale "gezelschap". Door bereid te zijn afstand te doen van onze rechten ten gunste van anderen, bieden we hen niet alleen een weldaad, maar geven we ook onszelf een weldaad, omdat we door zo te handelen groeien in deugdzaamheid:

Besef vervolgens dat je ook een broeder bent, en op grond van dit karakter moet je concessies doen, je gemakkelijk laten overreden, goed spreken over je broeder, nooit aanspraak op

hem maken in een van de dingen die onafhankelijk zijn van de wil, maar ze graag opgeven. Dit doe je om een groter aandeel te krijgen in wat afhankelijk is van de wil. Dus, bijvoorbeeld, om voor jezelf een goede gezindheid te verkrijgen in plaats van een krop sla of een zetel. Dit is geen klein voordeel. (2)

Ik lees in deze tekst vier kenmerken van broederschap of gezelschap die we moeten zoeken in onze omgang met degenen met wie we leven.

a. Concessies doen: gemakkelijker en met minder ophef diensten verlenen dan we zouden doen in de omgang met vreemden.

b. Gemakkelijk overtuigd worden: ervan overtuigd zijn dat een verzoek of een mening van een eerbaar persoon komt die geen reden heeft om kwaad van ons te denken en geen reden heeft om ons te misleiden.

c. Goed spreken: omdat vertrouwdeheid gemakkelijk leidt tot minachting, is het gemakkelijk om overdreven belang toe te kennen aan kleine eigenaardigheden van gedrag en deze ons gesprek te laten domineren. Een goed middel om vrede te stichten is de vastberaden inspanning om alleen goed te spreken over de mensen om ons heen.

d. Niet competitief zijn: toegeven en niet strijden om meer te verwerven, of om een betere reputatie te hebben dan onze burens, en zeker geen punt maken van zulke dingen.

Harmonieus leven in de context van anderen die tot verschillende generaties, culturen en sociale klassen behoren of die een andere opleidings- of beroepsachtergrond hebben, vraagt van ons een zekere verfijning van ons gedrag. Het is goed mogelijk dat van nieuwkomers een hogere standaard van spraak, persoonlijke hygiëne, tafelmanieren, stiptheid en beleefdheid wordt verwacht dan wat van hen werd verwacht voor ze binnenkwamen. Met mensen van hun eigen leeftijd en cultuur konden nieuwkomers zich voorheen ontspannen en zonder veel voorbedachte rade handelen; hun intrede in een gemengde gemeenschap vereist een nieuwe socialisatie. Dit is duidelijk een aspect van de vorming dat niet eindeloos kan worden uitgesteld - het gevaar is dat een grove manier van doen anderen in de gemeenschap zal doen terugdeinzen, contact vermijden in plaats van wrijving te riskeren. Het is goed mogelijk dat we meer verwachten van nieuwkomers dan van oudgedienden - er is wel eens gesuggereerd dat een gemeenschap één gedragsuitzondering tolereert voor elke tien jaar die men in haar midden doorbrengt - misschien omdat we er zeker van willen zijn dat een kandidaat zich echt bij de bestaande gemeenschap wil aansluiten en deze niet wil veranderen in iets anders.

De basis van vriendschappelijke relaties in het klooster is het feit van een gedeeld leven, *koinos bios*. Jarenlange ervaring in de gemeenschap en gedeelde doelen, en de aanvaarding van een gemeenschappelijke traditie en discipline, creëren een fundamentele harmonie tussen broeders of zusters die in staat is om de effecten van de onvermijdelijke moeilijkheden van het samenleven te

minimaliseren. Er is nog een andere factor nodig. Liefde bloeit in de mate waarin instinctief gedrag wordt beheerst. De grootste obstakels voor de groei van liefde in welke relatie dan ook zijn die aspecten van het leven die worden beheerst door de instincten, die niet worden geleid door vrije, persoonlijke beslissingen. Omdat het monastieke leven gericht is op een zekere mate van vrijheid van instinctmatige overheersing (traditioneel *apatheia* of zuiverheid van hart genoemd), schept het een klimaat waarin liefde op natuurlijke wijze en zonder vervorming bloeit. Het affectieve leven dat Sint Benedictus voor ogen heeft, is niet zozeer een sentimentele gehechtheid als wel een gedisciplineerd, volwassen en niet-instinctief verlangen naar het welzijn van de ander. Het is een "geordende" liefde, *caritas ordinata*, te onderscheiden van de onordelijke bewegingen van de hartstochten. Dit wil niet zeggen dat het ontbreekt aan affectieve warmte en dat ze koel, conceptueel en beheerst is. Het betekent eerder dat er sprake is van *agape* vóór eros, het welzijn van de ander vóór genot voor jezelf - of dat nu openlijk of verhuld is.

Als we het over liefde hebben, bestaat altijd het gevaar dat we te welsprekend worden over de metafysische schoonheid ervan en daardoor onvoldoende aandacht besteden aan de praktische eisen ervan. Het is in het surfen op de steeds veranderende eisen van het dagelijks leven in gemeenschap dat karakter wordt gevormd en de deugden worden ontwikkeld. Aan de andere kant is een chronisch onvermogen om met de uitdagingen van het gemeenschappelijke leven om te gaan meestal een teken dat iemand op de verkeerde plek is en dat doorgaan eerder zal

leiden tot ondeugd en ongeluk dan tot tevredenheid en deugd.

Onze deelname aan het gemeenschapsleven wordt in het bijzonder belemmerd door drie ondeugden die in de monastieke traditie reeds lang aan de kaak worden gesteld: *singularitas*, *cupiditas*, *curiositas*. Hoewel ze afzonderlijk benoemd kunnen worden, overlappen ze elkaar tot op zekere hoogte en ondersteunen ze elkaar. Door in kaart te brengen wat de obstakels zijn voor een leven in gemeenschap, krijgen we misschien een preciezer idee van wat er gedaan moet worden om dit doel te bereiken. Zoals Hiëronymus opmerkte: "De dingen worden begrepen door wat er tegengesteld aan is." (3)

Singularitas (eigenzinnigheid) komt overeen met wat gewoonlijk "individualisme" of, in extreme gevallen, "solipsisme" wordt genoemd. Voor de oppervlakkige toeschouwer lijkt het misschien dat de monnik die zich gewoonlijk overgeeft aan individualistisch gedrag, er plezier in schept een soort superioriteit over anderen aan te tonen. Eigenzinnigheid heeft echter een schaduwzijde, want vaak is het niet meer dan een verkapte vorm van passieve agressie. Door opzettelijk mijn eigen weg te gaan, terwijl ik misschien doe alsof ik geen aandacht heb voor het afwijkende gedrag, devalueer ik niet alleen de gemeenschappelijke gedragsnormen, maar ondermijn ik actief hun rol in de gemeenschap. Vaak is er een minder dan volledig bewust gevoel van grief en wrok. Ik straf de gemeenschap op subtiele wijze voor de onnoembare vervolging waarvan ik het slachtoffer ben geweest. Door te weigeren me te conformeren aan de gangbare normen neem ik wraak. Het hoeft geen betoog dat een dergelijk

gedrag de afstand tussen de monnik en de gemeenschap vergroot. De vervreemding wordt groter. Dit is vooral het geval als achter de grief een niet erkende medeplichtigheid schuilgaat - de betrokkene is op zijn minst gedeeltelijk verantwoordelijk voor de ongelukkige situatie waarin hij zich bevindt, ook al erkent hij dit niet, en anderen die dit durven suggereren doen dat op eigen risico.

Soms is er een andere dynamiek werkzaam. Een monnik die onzeker is in zijn inschatting van zijn eigen waarde kan gedreven zijn om aantoonbaar beter te zijn dan anderen. Hij is altijd bereid om niet alleen een stapje verder te gaan, maar zelfs twee stappen verder. Het is alsof hij altijd aan anderen en aan zichzelf probeert te bewijzen dat hij beter is dan hij zichzelf vindt. In dit geval is zijn bijzondere ijver waarschijnlijk een uiting van wanhopige ambitie, meer gedreven door krachten die hijzelf niet erkent dan door het relatief eenvoudige verlangen om zijn status te verbeteren. We hebben alle reden om argwanend te kijken naar singulier gedrag omdat er bijna altijd meer achter zit dan je op het eerste gezicht zou zeggen.

Voor Bernardus was het gewone leven zo'n grote dynamiek voor spirituele groei dat elke terugtrekking daaruit vrijwel zeker een recept voor een ramp was:

Ze dwaalden duidelijk af en misten de weg van de waarheid toen ze zich terugtrokken in een eenzaamheid van hoogmoed. Omdat eigenzinnigheid geen metgezellen kan hebben, wilden ze geen sociaal leven. Ze verkeerden in een waterloze plaats, niet aangeraakt door enige regen van tranen, een steriel land dat stervende is vanwege een permanente en brandende droogte. (4)

De fundamentele waan bij eigenzinnigheid is dat we, terwijl we denken onszelf toe te behoren, we ons laten overnemen door een demon. In moderne termen betekent dit dat we, hoewel we geloven dat we autonoom zijn en spontaan handelen, in werkelijkheid worden gemotiveerd door onbewuste driften. Door onszelf de ultieme maatstaf van handelen te maken (*lex sui*) scheiden we onszelf af van God en van de liefde en storten we onszelf in een toestand waarin zonde onvermijdelijk is. Zelfs zonder openlijke rebellie hebben we onszelf vervreemd van Gods wil en van elk vooruitzicht op vooruitgang in gebed. De relatie met God is verzwakt, zo niet volledig verbroken. Naarmate deze relatie verzwakt, neemt zelfdestructief gedrag toe. Zoeken naar geluk en plezier los van God leidt alleen maar tot ellende. *Lex sui*, de staat van het zich onderwerpen aan geen enkele autoriteit van buitenaf, is het resultaat van eigen wil; het verblindt zichzelf duidelijk voor de rechten, verlangens en het lijden van anderen. (5) Hoewel het kan proberen anderen te tiranniseren door hen zijn heerschappij op te leggen, zullen isolatie en vervreemding onvermijdelijk volgen. In hun streven om superieur te zijn aan anderen, laten individualisten zich voortdurend gelden ten koste van het gemeenschappelijke leven, de gemeenschappelijke regel en de gemeenschappelijke gehoorzaamheid en, niet verrassend, vinden ze zichzelf enigszins uitgesloten van de gemeenschappelijke genegenheid. Eigenzinnigheid is een wanorde: het zet de door God gewilde orde opzij; het verzuimt de *ordinatio caritatis* in praktijk te brengen die de kern vormt van de monastieke ascese. Het is een zonde tegen gemeenschapszin en het wordt een bron van verdeeldheid en disharmonie in de gemeenschap.

Gemeenschapsleven wordt vooral moeilijk in die culturen waarin individualisme de vorm aanneemt van exceptionalisme: "Ik ben anders en ik moet anders behandeld worden." Tijdens de Covid-19 pandemie waren er mensen die weigerden om zichzelf te isoleren of een mondkapje te dragen op basis van het feit dat ze "soevereine burgers" zijn, een status waarvan ze beweren dat die hen vrijstelt van elke externe regulering. De meeste leden van monastieke gemeenschappen gaan meestal niet zo ver, maar een sterk gevoel van eigengerechtigheid maakt het leven in gemeenschap moeilijk. Er wordt een veelvoud aan eisen gesteld aan gemeenschappelijke middelen en men ontvangt van de gemeenschap zonder enig gevoel van dankbaarheid of schuld. Elk falen om aan de verwachtingen te voldoen of elke negatieve invloed van anderen dient om een gevoel van slachtofferschap te voeden waarin individuen glunderen in hun grieven en zo'n lange lijst van onrechtvaardigheden met zich meedragen dat ze zichzelf veroordelen tot jaren van vreugdeloosheid. (6) Ondertussen is hun geweten verlamd, want in hun eigen denken zijn alle onvolkomenheden in hun eigen leven gewoon het gevolg van het feit dat ze door anderen mishandeld of verwaarloosd zijn. (7) Het is niet verwonderlijk dat mensen die aan deze aandoening lijden opmerkelijk bedreven zijn in het vinden van voorwendselen om alle schuld voor hun ongeluk in de schoenen van anderen te schuiven. Ze zijn zelf toonbeelden van onschuld.

De praktische effecten van *singularitas* worden door Eva Carlotta Rava als volgt beschreven:

1. We zijn gevoelloos en hebben geen medeleven met het lijden van anderen,

2. we hebben geen interesse in het algemeen belang,
3. we hebben de neiging om onze eigen glorie te bouwen op de ondergang van anderen,
4. we willen anderen voorbijstreven in ons verlangen om vooruit te komen,
5. we bevestigen voortdurend onze superioriteit over anderen, en
6. we zijn meer bezig met de schijn dan met de werkelijkheid. (8)

Als de effecten van *singularitas* op deze manier worden uitgedrukt, kunnen we gemakkelijk zien waarom eigennigheid en ongeluk vaak met elkaar worden geassocieerd.

Cupiditas is meer dan begerigheid of verzamelzucht. "*Cupiditas* is wanneer je iets liefhebt buiten God of buiten de naaste, [die bemind wordt] omwille van God." (9) Het verlangen dat ons naar God toe draagt vervangen door een veelheid aan verlangens naar tijdelijke voordelen resulteert in diepe ontevredenheid, een gebrek aan vooruitgang en een oplopende afstomping van spirituele gevoeligheid. Het resultaat is een ziel die niet langer rechtop staat maar voorovergebogen is naar de aarde, *anima curva*. (10) De perversie van de natuur zoals *cupiditas* dat is, houdt het misbruik in van tijdelijke goederen die, in plaats van ons te helpen God en de naaste te dienen, worden aangegrepen om de oneindige leegte in ons te vullen die schreeuwt om God. Natuurlijk kunnen deze vele verlangens nooit helemaal bevredigd worden en daardoor worden ze snel zichzelf vermenigvuldigend. Zoals Ethan opmerkt in John Steinbecks boek *De winter van onze ontevredenheid*: "Er bestaat niet zoiets als precies genoeg geld. Er zijn maar twee

maten: Geen geld en Niet genoeg geld." (11) Opgemerkt moet worden dat we ons in het monastieke leven niet veel zorgen hoeven te maken over geld, omdat er wordt voorzien in onze behoeften en de meeste van onze wensen. Onze hebzucht is gericht op immateriële voordelen, banen, officiële posities, promoties, reputatie, eerbewijzen, privileges. In zulke gevallen is de hebzucht misschien minder zichtbaar, maar nog steeds energiek actief.

Het probleem met hebzucht is niet dat er per se iets mis of ongeordend is in de dingen die we zoeken, noch in het gebruik ervan. Het gif komt uit onszelf, uit een hart dat zich afwendt van zijn eigenlijke doel en zijn energie besteedt aan het najagen van wat nooit zijn rusteloosheid kan verlichten. Naarmate de verlangens zich vermenigvuldigen, wordt de innerlijke eenheid verzwakt en treedt desintegratie in op het niveau van het hart. Van daaruit is het slechts een kleine stap om de eenheid van de gemeenschap te beschadigen. In zijn conferentie over vriendschap citeert Johannes Cassianus Abba Jozef als hij zegt: "Als [een monnik] niets voor zichzelf opeist, snijdt hij de eerste oorzaak van ruzies volledig weg." (12) Iemand die de drang van *cupiditas* radicaal heeft beteugeld, heeft veel meer kans om het gemeenschapsleven positief te beïnvloeden en in vrede en overeenstemming te leven.

Curiositas is meer dan nieuwsgierigheid of leergierigheid; het is een kwestie van zorg besteden aan dingen die niet-substantieel zijn, *vanitates*. Sint Bernardus is duidelijk over de gevaren ervan: "Een honger naar ijdelheid is een minachting voor de waarheid, en minachting voor de waarheid is de oorzaak van onze blindheid." (13) "Wat helpt het je om in je geest vast te houden aan de waarheid, terwijl

je in je manier van leven nog steeds vasthoudt aan ijdelheid?" (14) Uiteindelijk leidt overbezorgdheid over dingen die er niet toe doen tot zelfvergetelheid, vandaar tot Godvergetelheid en uiteindelijk tot volledige vervreemding van God.

Curiositas is een uiting van verveling die het gevolg is van het niet serieus nemen van de mogelijkheden van het dagelijks leven. Het neemt vele vormen aan, van Cassianus' afbeelding van een monnik die lijdt aan lusteloosheid tot meer hedendaagse dwang om vermaak te zoeken en uren door te brengen op sociale media of het lezen van kranten. Galand van Reigny, een tijdgenoot van Sint Bernardus, legt de volgende woorden in de mond van een monnik die lijdt aan lusteloosheid:

Ik probeer de tijd door te brengen met elke vorm van conversatie. Als ik de dag niet doorbracht met kletsen en ronddwalen, zou ik sterven van verveling (taedium). . . . Stil zijn is een kwelling, op één plek blijven vermoeit me. Met mijn handen werken is nooit mijn ding geweest. Veel praten voedt me, slapen verrukt me en lichamelijk of geestelijk ronddwalen helpt me. Ik beschouw mezelf als gezegend als ik geruchten hoor of nieuwe dingen zie. Elke dag zou ik willen dat er een andere regering kwam, nieuwe wetten, andere regels, zodat ik door al die variaties wat verlichting zou krijgen van de verveling. Ik haat alles wat lang duurt en ik trek me vol afschuw terug van alles wat hetzelfde blijft. (15)

Maak een sprong van acht eeuwen en Jean-Charles Nault biedt een meer hedendaagse analyse van een vergelijkbare toestand:

De cultuur van de dood is tegelijkertijd een cultuur die gedomineerd wordt door het begrip "vermaak"... Het begrip vermaak zelf veronderstelt dat verveling de norm is, wat betekent dat een cultuur die steeds meer gevoed wordt door dit begrip ervan uitgaat dat ons leven van nature en intrinsiek zinloos is zonder de constante stroom van "stimulatie" en afleiding. (16)

Acedia, in zijn verschillende vormen, laat niet alleen alle resterende spirituele energie wegvloeien; het bemoeilijkt ook de taak om gemeenschap op te bouwen. Dit komt omdat het de deur opent voor veel loze gesprekken, die op hun beurt vaak leiden tot roddel en afleiding. Dit is vooral zo wanneer er afzonderlijke groepen of facties in een gemeenschap zijn; wanneer gelijken samenkomen met gelijken, bestaat de neiging om kwaad te spreken over degenen die niet tot de klik behoren, en de verdeeldheid wordt steeds onweerstaanbaarder.

Dit zijn openlijke ondeugden. Er zijn andere ondergrondse activiteiten die de solidariteit in de gemeenschap ondermijnen, maar die min of meer onzichtbaar zijn en waarschijnlijk niet door bezoekers worden opgemerkt. Niet-geïntegreerde seksualiteit leidt niet alleen tot gedrag dat niet strookt met de monastieke geloften, maar belemmert ook de bloei van oprechte genegenheid of zorgt ervoor dat deze genegenheid afwijkende wegen vindt om zich te uiten. Extremen van gehechtheid aan of afstandelijkheid tot één of vele anderen in de gemeenschap zijn meestal tekenen van personen die overmatig beïnvloed zijn door een verwarde seksualiteit. Het af en toe verschijnen van paartjes en groepjes hoeft niet noodzakelijkerwijs gepaard te gaan met openlijke seksuele

activiteit, maar zal de samenhang van de gemeenschap bijna zeker ondermijnen. Dat is ongetwijfeld de reden waarom Sint Benedictus zowel patronage (een ander onder zijn hoede nemen, RB 69.1) als vervolging (een ander slaan of excommuniceren, RB 70.2) verbiedt; beide zijn waarschijnlijk aanwijzingen dat er een soort niet erkende seksuele energie aan het werk is.

Andere ondergrondse activiteiten die de harmonie van het gemeenschapsleven onzichtbaar verstoren zijn alcohol-, tabaks- en drugsmisbruik, gokken op internet, clandestiene uitstapjes uit het klooster, geheime afspraken, lekker eten en drinken, pornografie en lange uren doorbrengen in kranten, sociale media en surfen op internet. Omdat voor sommige van deze activiteiten geld nodig is, wordt er een beroep gedaan op creatief boekhouden om een veelheid aan zonden te bedekken. (17) Dit zijn niet alleen privé ondeugden - verwerpelijk, zeker, maar waar niemand anders iets mee te maken heeft. Ze hebben invloed op iedereen. Het zijn als termieten die aan de structuur van het gemeenschapsleven knagen en die, als ze niet in toom worden gehouden, wel eens tot een ramp zouden kunnen leiden.

Hoewel sociale vriendelijkheid een bijproduct is van de menselijke natuur, wordt de werking ervan vaak beperkt door deze ondeugden. Als dat gebeurt, gaat de kwaliteit van het communiteitsleven achteruit. Het is echter niet onmogelijk om de situatie terug te draaien. Naast de geleidelijke eliminatie van de meer gruwelijke ondeugden, is er meestal niets anders nodig dan de volhardende beoefening van de alledaagse deugden die paus Franciscus aanbeveelt: beleefdheid, goed humeur, behulpzaamheid en vergevingsgezindheid. "Liefde wordt verkregen door het beoefenen van sociale omgangsvormen." (18)

We kunnen de gemeenschap helpen te verbeteren door haar groei in liefde te vergemakkelijken. We kunnen dit eenvoudig doen door onszelf een beetje beminnelijker te maken, zodat anderen geen heroïsche deugd hoeven uit te oefenen om ons aardig te vinden. Dit is een punt dat Sint Bernard maakt, waarbij hij opzettelijk een bekend citaat van Sint Augustinus omkeert. Als we onszelf beminnelijker maken, zullen we meer geliefd zijn, en we zullen het waarschijnlijk gemakkelijker vinden om op onze beurt lief te hebben. We doen dit door beschikbaar te zijn, mensen goed te behandelen en ons niet onnodig te storen aan hun zwakheden of wangedrag. Zo wordt de totale hoeveelheid liefde in de gemeenschap vergroot.

*Je zult sociaal leven als je een ijver hebt **om bemind te worden** en lief te hebben, om je aangenaam en toegankelijk te tonen, om de zwakheden van je broeders niet alleen geduldig maar ook graag te ondersteunen, hun zwakheden zowel van gedrag als van lichaam. [Nadruk toegevoegd.] (19)*

Bernardus dringt erop aan dat we een aangenaam gezicht tonen aan degenen met wie we samenleven. Dit is waarschijnlijk de tegenhanger van de aansporingen van paus Franciscus dat we moeten voorkomen dat we ons voordoen als een "zuurpruim". "Liefde wordt onderhouden en vergroot door een vriendelijke uitdrukking, een aangenaam woord, een opgewekte daad." (20)

Omdat je in een gemeenschap bent geplaatst, moet je voorrang geven aan de dingen die anderen willen boven de dingen die jij wilt. Zo blijf je onder de broeders niet alleen zonder ruzie, maar ook op een prettige manier, terwijl je naar allen luistert en voor allen bidt. (21)

Met andere woorden, de praktijk van gewone gezelligheid zal ons naar liefde leiden. We beginnen de reis naar volmaakte naastenliefde niet met een uitbundige genegenheid die aan alle kanten wordt opgedrongen. We beginnen met beleefdheid, hoffelijkheid, beleefdheid, respect. In gewone omstandigheden proberen we de ander niet te overweldigen door onze buitenproportionele liefde, maar laten we wederzijdse genegenheid als het ware stap voor stap op natuurlijke wijze groeien. Door onszelf merkbaar liefdevoller te maken dan de ander, verheffen we onszelf in een superioriteitspositie en kleineren we op subtiele wijze de ander. Onze "liefde" zal waarschijnlijk niet worden verwelkomd.

In de meeste gemeenschappen vallen de zorg voor zieken en ouderen en het verwelkomen van vreemdelingen onder officiële structuren. Het gedrag van de direct betrokkenen wordt voorgeschreven door Sint Benedictus. Ze moeten ijverig en zorgzaam zijn en aan degenen voor wie ze

verantwoordelijk zijn dezelfde zorg tonen die ze aan Christus zouden geven, als hij zich in die situatie zou bevinden. Voor de rest van ons zal de zorg voor ouderen en zieken informeler zijn en vaak afhangen van onze vroegere relatie. Het is vooral belangrijk dat we anderen respectvol behandelen als normale volwassenen en hen niet infantiliseren - zoals verzorgers soms doen. Lichamelijke zwakte of gehoorverlies maken mensen niet dom. Als dementie de kop opsteekt, passen we onze relatie aan, maar we bewaren geduldig ons respect en onze liefde en proberen hen te ontmoeten zoals zij zijn. We zijn nog steeds gebonden aan de verplichtingen van gemeenschappelijke solidariteit, ook al moet die in radicaal andere vormen worden gegoten.

Sociale verbondenheid hangt voor een groot deel af van conversatie. Ondanks de eeuwenoude traditie van het aanleren van stilte, is vriendschappelijke conversatie een van de zes middelen voor monastieke vorming die de dertiende-eeuwse cisterciënzer Adam van Perseigne opsomt. (22) Zeker de heilige Teresa van Ávila lijkt niet te hebben getwijfeld aan het belang van recreatie om evenwicht en duurzaamheid toe te voegen aan een contemplatieve communiteit. (23) Hier moeten we enigszins fantasierijk zijn. Ontmoeting tussen volwassenen is niet hetzelfde als het ijdele geklets dat door zoveel monastieke wetgevers wordt afgewezen. Het is een middel om de relatie te verstevigen, niet alleen het verstrijken van de tijd of het doorgeven van informatie. Dit gesprek impliceert een wederzijdse aanwezigheid of gastvrijheid, het geven van tijd en ruimte aan de ander. In een wereld die in het teken staat van nepnieuws en trivialiteiten, kan het

belang van een serieus gesprek niet genegeerd worden. De dialoog tussen volwassenen is niet alleen een middel om een vollere menselijke volwassenheid te bereiken, maar ook een essentieel instrument voor evangelisatie in een pluralistische wereld.

De christelijke kerk kan het best begrepen worden als een scholing in conversatie. Zo'n scholing is nodig omdat een waarachtig gesprek de erkenning vereist dat het "zelf" dat spreekt eerst door anderen gehoord moet worden om überhaupt een zelf te kunnen zijn. Het vereist dat ik erken dat anderen de basis vormen voor mijn eigen identiteit. Om een zelf te zijn is een wederkerigheid van vertrouwen nodig die de kans op erkenning van mijn onontkoombare onderlinge afhankelijkheid van anderen mogelijk maakt. Om mijzelf te vinden, moet ik mijzelf onteigenen. (24)

Merk op hoe uitdagend authentieke conversatie is. Het vereist veel zelfbeheersing zodat het ego tot zwijgen wordt gebracht en er ruimte overblijft die de ander kan vullen. Mijn identiteit wordt bevestigd in serieuze uitwisseling, maar ik moet eerst bereid zijn om ruimte te creëren zodat het kan gebeuren. De belangrijkste obstakels voor vruchtbare gesprekken zijn gebrek aan vrije tijd, overwerk, gebrek aan geduld, buitensporig zoeken naar vermaak, concurrentie, ambitie en langdurige vijandigheden gebaseerd op echte of ingebeelde bronnen van ergernis. Dit betekent dat we als ideaal moeten hebben "om in alle gesprekken en discussies een rustige geest, een standvastigheid en een vriendelijkheid te brengen die bitterheid of irritatie uit de geest van de tegenstander zal verwijderen." (25) Dit betekent het vermijden van de uitbreiding van langdurige wrok, zoals mensen ervaren die

het gevoel hebben dat ze onterecht worden gemarginaliseerd of uitgesloten van deelname aan bestuurlijke beslissingen. Zelfs als ze niet klagen, zijn ze gekwetst als ze niet op de hoogte worden gehouden of als ze nooit worden geraadpleegd, zelfs in zaken waarin ze een bepaalde expertise hebben. Zoals Harold Macmillan opmerkte, is het niet gemakkelijk om te merken dat je machteloos bent in een groep waaraan je je hebt toegewijd: "Een man moet misschien een evenwichtig en hartelijk temperament hebben om de bekeringen die horen bij een niet-uitvoerende functie te weerstaan. Een actieve en ijverige man kan gemakkelijk in de verleiding komen om kritiek te leveren en zich te bemoeien met zijn collega's of om grote maar onrealistische plannen te maken." (26)

Een bijzonder aspect van verbale uitwisseling tussen leden van de gemeenschap is de bereidheid om lof toe te zwaaien als iets goed gedaan is. Sint Augustinus rekent deze kwaliteit tot de kenmerkende handelingen van vrienden: we prijzen hen als ze het goed doen. In veel gemeenschappen is zo'n wederzijdse lof relatief zeldzaam, geremd door afgunst, concurrentie, onwil of traagheid. We vergeten soms dat wanneer anderen het goed doen, dat meestal is omdat ze ijverig en genereus zijn geweest in het produceren van het gewenste resultaat. (27) Het is meer dan goed geluk.

Er is veel zelfbeheersing nodig om een oprecht niveau van gemoedelijkheid te behouden wanneer de omstandigheden van het dagelijks leven ongemakkelijk of onsmakelijk worden of wanneer elke dag eindeloos hetzelfde is. Om in zo'n situatie te blijven floreren is een hele reeks kwaliteiten nodig, met name nederigheid en het neefje humor. Echte nederigheid geeft geboorte aan een belangrijke triade van

deugden die niet alleen onze eigen innerlijke vreugde verzekert, maar ook een belangrijk element is in het waarborgen van de vrede en harmonie van de community. We kunnen het belang van drie elkaar overlappende houdingen nauwelijks overschatten:

- a. Niet-reactief zijn,
- b. geen geldingsdrang koesteren en
- c. niet oordelen. (28)

a. Ik zal gelukkiger zijn als ik weiger anderen de macht te geven om te dicteren hoe ik me voel. Ik doe dit door het verband te verbreken tussen de woorden, handelingen en nalatigheden van een ander en mijn eigen instinctieve reactie. Als ik een bedachtzamer persoon word, die de kracht heeft om afstand te nemen van een onplezierige situatie totdat de emoties tot rust zijn gekomen, dan zal ik een manier vinden om een reactie te bedenken die mij waardig is en die de ander geen kwaad doet. Trouwens, als iemand me opzettelijk probeert te provoceren, zal hij gefrustreerd raken door mijn kalme houding en zal hij waarschijnlijk iets minder geneigd zijn om me te blijven provoceren.

b. Er zijn gelegenheden waarbij zelfbekrachtiging zowel nuttig als noodzakelijk is, maar er zijn veel andere situaties waarin het verstandiger is om een stapje terug te doen en niet in te grijpen. John Macquarrie benadrukt dat liefde voor anderen niet altijd een kwestie is van dichterbij komen of vriendschap zoeken; soms komt het tot uiting in het geven van zoveel ruimte aan anderen als ze nodig hebben om verder te komen in de richting van een volwaardiger mens-

zijn. Liefde kan een bewust afstand nemen zijn om anderen hun vrijheid te laten vinden. Het is geen afwezigheid van zorg of bezorgdheid, maar een onbaatzuchtig verlangen dat de ander kan groeien. Dit houdt soms ook in dat je de ander toestaat om fouten te maken, in de hoop dat de ervaring leerzamer zal zijn dan louter opjatten van onze kant: "Meestal betekent 'laten zijn' dat je iemand helpt om zijn zijns potentieel ten volle te realiseren." (29)

c. Richard Sennett heeft het over interactie in de aanvoegende wijs, het opgeven van alle aanspraken op onfeilbaarheid (hoe goed gerechtvaardigd ook) en het op smaak brengen van je gesprekken met woorden als "wellicht", "misschien" en "het lijkt mij". We moeten de conclusies van het Dunning-Kruger onderzoek in gedachten houden, waarin een omgekeerde correlatie wordt gevonden tussen zelfvertrouwen en competentie. Degenen die echt competent zijn op een bepaald gebied hebben de neiging om er met een zekere aarzeling over te praten. Degenen die niet competent zijn, zijn maar al te vaak vol zelfvertrouwen over hun eigen kennis en bekwaamheid. Overdreven nadruk is vaak een vorm van vermomming voor onzekerheid. Daarnaast is het domineren van het gesprek door hard te praten, door te dogmatisch te zijn of door zelfingenomen monologen te houden niet bevorderlijk voor het samenleven. Het geduld van veel gemeenschappen wordt tot het uiterste opgerekt door de bombast van degenen die altijd gelijk hebben, maar ook door het voortdurende gedreun van vervelende huisgenoten die nooit in tien woorden zeggen wat in duizend woorden gezegd kan worden. Om de kwaliteit van het gemeenschapsleven te controleren, is het de moeite

waard om de kwaliteit van de conversatie in de gaten te houden.

De sociale motor loopt gesmeerd als mensen zich niet te nadrukkelijk gedragen. Je voelt je dan het meest thuis in het dialogische domein, die wereld van het praten die een open ruimte maakt, waar discussies een onvoorziene richting op kunnen gaan ... . Door te oefenen in aanspreekbaarheid, door met elkaar te spreken in de aanvoegende wijs [moge het zijn dat ... etc], kunnen we een bepaald soort sociaal plezier ervaren: samen zijn met andere mensen, ons op hen richten en over hen leren, zonder onszelf in de mal te persen om zoals hen te zijn. (30)

Misschien leggen we niet genoeg nadruk op de bijdrage die terughoudendheid in het spreken levert, vooral door volledige controle te hebben over wat er uit onze mond komt. Door de hoeveelheid liefdeloze discussies te beperken, wordt een comfortabele stilte mogelijk die veel kan bijdragen aan de warmte van een affectieve communiteit en ook aan de kwaliteit van het uiteindelijke gesprek.

Weigeren om overhaast te oordelen over anderen zal voor velen van ons een levenslange strijd zijn. Zodra we een ideaal van gepast gedrag omarmen en energie en moeite steken in het benaderen ervan, beginnen we te merken dat anderen niet zo geëngageerd zijn door de waarden die wij hebben aangenomen. Om onze twijfelende wil te versterken, beginnen we onszelf en anderen te vergelijken en komen we tot een beoordeling die over het algemeen in ons eigen voordeel is. Iedereen die ooit heeft geprobeerd om af te vallen door minder te eten, zal zich waarschijnlijk

herinneren hoe bewust hij of zij werd van de ongebreidelde eetgewoonten van anderen. Het is alsof het heel moeilijk voor ons is om deugd te beoefenen zonder veroordelend te zijn over de manier waarop anderen handelen die zich misschien meer inzetten voor andere waarden en deugden.

Het is gemakkelijk om kritisch te zijn over het gebrek aan deugdzaamheid dat we om ons heen zien. We kunnen ook afwijzend staan tegenover degenen die ijverig zijn op gebieden waar wij de neiging hebben om gemakzuchtig te zijn. Soms, dat is waar, kan deze nauwgezetheid obsessief of dwangmatig gedrag zijn, maar het kan ook oprechtheid en vurigheid zijn in het in praktijk brengen van overtuigingen en waarden die we zelf vaak prijzen, maar waar we ons over het algemeen niet druk om maken.

Als we eerlijk zijn, kunnen we ons ervan bewust worden dat we in werkelijkheid wrok koesteren jegens degenen wier trouw onze eigen middelmatigheid te schande maakt. Een deel van de remedie tegen a. reactiviteit, b. geldingsdrang en c. veroordelend zijn is de kunst aanleren om je met je eigen zaken te bemoeien en je niet bezig te houden met wat andere mensen doen. Dat is makkelijker gezegd dan gedaan. De heilige Aelred was zich hiervan bewust:

Het lijdt geen twijfel dat zij die hun ogen van zichzelf afhouden, niet bereid zijn om aandacht aan zichzelf te schenken, dat wil zeggen aan hun eigen zwakheid, maar liever het leven van anderen onderzoeken en over hen oordelen, afwijken van hun lidmaatschap van de kudde van Christus en [in plaats daarvan] hun eigen vleselijke zintuigen voeden met boosaardig en zondig genot. (31)

Het is een groot voordeel om gewoon door te gaan met je eigen werk en je eigen leven, de dwaasheden van anderen te verdragen als ze ons raken en niet te verzuimen om voorbede te doen voor degenen met wie we leven. Dit betekent dat we, volgens het gebod van de HEER, vooral bidden voor degenen die we soms als onze vijanden kunnen beschouwen.

Een tweede deel van de remedie is het groeien in ons vermogen tot vergeving, dat wil zeggen, het bewust ontwikkelen van het vermogen om de herinneringen die ons storen en die vervreemding van anderen veroorzaken, los te laten. (32) We hoeven de wandaden van anderen niet goed te keuren; we hoeven er niet van te genieten. We zullen echter veel gelukkiger zijn als we niet toestaan dat ze onze gedachten domineren en negatieve gevoelens in ons opwekken. Bovenal staan we niet toe dat hun vermeende overtredingen ons in liefdeloosheid brengen. We moeten de vaardigheid leren om ons enigszins afzijdig te houden van de innerlijke verstoring als gevolg van een harde behandeling. (33)

Een derde deel van de remedie is groeien in begrip. Ten eerste om de ander niet ronduit te veroordelen, maar om te proberen sommige factoren te begrijpen die kunnen hebben bijgedragen aan zijn of haar daden. Ten tweede, een poging doen om de negatieve situatie met wat meer objectiviteit te lezen. Ten derde, proberen de bijdrage van onze eigen acties te beoordelen en niet terugdeinzen voor de erkenning van een zekere mate van medeplichtigheid van onze eigen kant.

Een effectieve en affectieve gemeenschap is niet alleen een aangename plek om te leven. Wederzijdse aanmoediging

stimuleert creativiteit. Een levendige gemeenschap zal er een zijn waarin verschillende talenten worden erkend, gewaardeerd, gepromoot en benut. Dit vergroot het gevoel van welzijn onder de leden en het betekent ook dat de gemeenschap meer heeft bij te dragen aan de kerk en aan de wereld. Onbevestigde talenten ontaarden snel zodanig dat ze de cohesie van de groep ondermijnen. Aan de andere kant bouwt een reeks onderscheiden en bevestigde talenten die in harmonie werken een cultuur binnen de gemeenschap op waardoor nieuwkomers gevormd kunnen worden die het charisma voortzetten. Te veel ontevreden in een gemeenschap maakt dit onwaarschijnlijk.

Culturen vertegenwoordigen verschillende pogingen tot integratie van alle echte componenten van het concrete sociale leven. Als er enige vooruitgang wordt geboekt in de richting van rationaliteit, zorgen lokaal talent en lokale producten samen voor een unieke, lokale mix van sociaal leven. Als de gemeenschap heel genoeg is om innovatie aan te moedigen, komen getalenteerde individuen tevoorschijn met visies en plannen voor een specifieke en hogere vorm van integratie. Vooruitgang in kunst, religie, bestuur, koken, amusement en wetenschap kan het resultaat zijn van het frisse inzicht van één persoon. Dit inzicht moet echter niet worden gezien als een individualistische triomf. De beste vorderingen zijn ingenieuze integraties van opeenstapelingen van overtuigingen/waarden die al aanwezig zijn in de gemeenschap. Individuen zijn de organen van samenwerking en afstemming, niet de ontdekkers van een nieuwe ster. Ze brengen uit de bestaande cultuur iets van haar verborgen potentieel voort. Aan de andere kant is de beste vooruitgang vaak datgene

waarvan iedereen denkt dat hij het allang wist, maar waarbij het alleen ontbreekt aan het vermogen om het te formuleren. Culturele vooruitgang is een sociale gebeurtenis. Individuen met meer inzicht/visie/vaardigheid creëren anderen om zich heen die hun onderricht collectief uitbreiden en toepassen. Er ontstaat een traditie waarin iets van het volledige potentieel van de vernieuwing door de eeuwen heen wordt uitgedragen. Bij het ontstaan en voortbestaan van cultuur is niets belangrijker dan de betrokkenheid van getalenteerde individuen. Als een gemeenschap repressief wordt, sterft de cultuur uit.

De kracht van de cultuur van een gemeenschap ligt in de mate van betrokkenheid van individuen bij de gemeenschap. In een situatie van culturele erosie falen oude loyaliteiten en maken wijd uiteenlopende invloedskanalen een opleving onmogelijk. Individuen identificeren zich niet langer met de gemeenschap; hun manieren om hun persoonlijke aard en behoeften uit te drukken vallen niet langer samen met de manieren die hun door de gemeenschap voor dit doel worden voorgesteld. Een sterke cultuur daarentegen smeedt sterke sociale banden. Voor het naleven van wat mooi is, is geen verdere beloning nodig.

Cultuur is niet het voorrecht van de verfijnde mens, noch moet het verward worden met de manieren (en aanstellerijen) van een deftige sociëteit. In wezen gaat het om de menselijkheid die kenmerkend is voor het werk dat we doen, hoe we met anderen omgaan en hoe we onszelf toestaan om voertuigen te worden van inspiratie en innovatie in onze eigen omgeving.

Misschien moeten we ervan overtuigd raken dat de eerste stap naar het realiseren van de missie die ons is toevertrouwd, bestaat uit het werken aan onze monastieke gemeenschap als levende getuige van de waarden van het Evangelie. Als toeschouwers in alle oprechtheid over ons zeggen: "Zie hoe ze van elkaar houden," en het is waar, dan vervullen we niet alleen het voorschrift van de HEER, maar laten we ook ons eigen intieme samenleven een sacrament van evangelisatie worden. En wat kan er nog meer van ons gevraagd worden?

(1) *Aristotelis Politica*, 1253a (Oxford: Clarendon Press, 1957), 3-4.

(2) Epictetus, Discourses 2:10, Great Books (Chicago: Encyclopaedia Britannica, 1952), 149.

(3) *Contraria contrariis intelleguntur. Commentarius in Ecclesiasten*, PL 23:1075c.

(4) Bernardus van Clairvaux, PP 1.4; SBOp 5:190.

(5) Dat eigenzinnigheid welig tiert in kloosters wordt gesuggereerd door professor Michael Hochschild na een langdurige verkenning van verschillende Europese kloosters: "Een volmaakt gemiddelde monnik streeft voortdurend naar een maximum aan zelfbepaling en tegelijkertijd naar een minimum aan bepaling door anderen. Dit betekent dat elke monnik het liefst zijn eigen baas zou willen zijn, en waar dit niet mogelijk is - zoals in het gemeenschapsleven - ontstaat de kans op conflicten. Een buitenstaander zou verwachten nederigheid en gehoorzaamheid aan te treffen in het kloosterleven, maar in werkelijkheid staan individuele autonomie en zelfverwezenlijking maar al te vaak voorop. In alle kloosters zijn de waarden die samenhangen met deze laatste houdingen duidelijk hoger dan het gemiddelde in de samenleving" ("Benediktiner zwischen Kontinuität und Wandel," *Erbe und Auftrag* 89, no. 1 (2013): 33).

(6) "Slachtoffer zijn is een falen van intelligentie. Je wordt verantwoordelijk voor je eigen leven, hoe moeilijk dat ook is. Wat er ook met je gebeurt, hoe deprimerend het materiaal ook is, als het deprimerend wordt om te schrijven, of zelfs, om te lezen, dan heb je er niets aan. Ik ben ervan overtuigd dat iets nutteloos is als het niet begrepen wordt, en dat het begrijpen ervan een soort vreugde is" (John McGahern, geïnterviewd door Sean O'Hagan [voor *The Observer*] in *The Age*, 22 oktober 2005, Review, 3). Joseph Brodsky zei het volgende tijdens een toespraak aan de Universiteit van Michigan in 1988: "Probeer koste wat kost te voorkomen dat je jezelf de status van slachtoffer toekent. . . . Hoe afschuwelijk je toestand ook is, probeer niets of niemand de schuld te geven: de geschiedenis, de staat,

superieuren, ras, ouders, de maanstand, de kindertijd, zindelijkheidstraining, enzovoort ... . Op het moment dat je ergens de schuld legt, ondermijn je je vastberadenheid om ook maar iets te veranderen- (geciteerd door J. C. in TLS 6023 [7 september 2018], 36).

(7) Zie Albert Camus, De val (Hammondsworth: Penguin Books, 1963), 60-61: "We zijn allemaal uitzonderlijke gevallen. We willen allemaal ergens tegen in beroep gaan! Ieder van ons wil koste wat het kost onschuldig zijn, zelfs als hij de hele mensheid en de hemel zelf moet beschuldigen. . . . Het belangrijkste is dat ze onschuldig zijn, dat hun deugden, bij de gratie van geboorte, niet in twijfel worden getrokken en dat hun wandaden, geboren uit een kortstondige tegenslag, nooit meer dan voorlopig zijn."

(8) Eva Carlotta Rava, *Caída del hombre y retorna a la verdad* en los primeros tratados de San Bernardo de Claraval (Buenos Aires: EDUCA, 1986), 105.

(9) Aelred van Rievaulx, Preek 46.3; CCCM 2a:366: "De belangrijkste invloeden op broederlijke liefde zijn hebzucht, afgunst en achterdocht. Deze zijn als dode vliegen die de geur van een zalf vernietigen" (zie Eccl 10: 1). Zie ook Sermones 1 17.1 1 ; CCCM 2c: 1 86.

(10) Zie Michael Casey, Dorst naar God: Spiritueel verlangen in de preken van Bernardus van Clairvaux over het Hooglied, CS 77 (Kalamazoo, MI: Cistercian Publications, 1988), 145-46.

(11) (New York: Penguin, 1996), 1 12.

(12) Johannes Cassianus, Conferenties, 16.6; Sch 54:228.

(13) Bernardus van Clairvaux, Ep 18:1 ; SBOp 7:67.

(14) Bernardus van Clairvaux, Ep 440; SBOp 8:418.

(15) Galand van Reigny, Parabels 16.7; Sch 378:228, 230.

(16) Jean-Charles Nault, "Acedia: Vijand van Geestelijke Vreugde," *Communio* 31 (zomer 2004): 240. Zie ook Michael Casey, *Vreemdelingen in de stad: Overpeinzingen over de overtuigingen en waarden van de Regel van Sint Benedictus* (Brewster, MA: Paraclete, 2005), 38-44.

(17) In één communiteit werden bepaalde buitenschoolse activiteiten als "benzine" in de boeken opgenomen. Toen de visitorator de boeken kwam inzien, viel hem op dat er bij één gelegenheid een bijzonder hoog bedrag werd uitgegeven aan "benzine". Hij maakte een rekensommetje en berekende dat de uitgaven voldoende waren om meerdere keren het land door te reizen. Geen wonder dat hij vraagtekens zette bij de boeking.

(18) Bernardus van Clairvaux, Div 64.2; SBOp 6a:297.

(19) Bernardus van Clairvaux, PP 1.4; SBOp 5: 190.

(20) Bernardus van Clairvaux, Div 121 ; SBOp 6a:399.

(21) Bernardus van Clairvaux, Nat 3.6; SBOp 4:21 6.

(22) Adam van Perseigne, Ep 5.55; Sch 66: 118.

(23) Pater Terrence Kardong is dezelfde mening toegedaan. Zie zijn artikel "Monastieke Recreatie," in *Tjurunga* 74 (2008): 73-80. Met betrekking tot de Cisterciënzers van de Strikte Observantie bevatten de constituties van 1924 de zin: "Er is geen recreatie in Huizen van de Orde." Op het Generaal Kapittel van 1984

werd een poging gedaan om een soortgelijk voorstel op te nemen in de herziene constituties. Dit werd verworpen met één stem verschil (Notulen, 313). Een poging van de promotor van het Generaal Kapittel, Dom André Louf, om de stemming over te doen werd om procedurele redenen geblokkeerd. Later werd er gestemd over een authentieke interpretatie van de verwerping van het voorstel: "We willen dit amendement zoals het nu is niet invoeren in onze constituties. De strekking van deze stemming is niet: 'We willen de huidige praktijk van de Orde op dit gebied wijzigen.' "Dit werd met 81-4 aangenomen (notulen, 388). De kwestie werd niet besproken door het Generaal Kapittel van abdissen van 1985, noch door de Gemengde Algemene Vergadering van 1987. Mysterieus genoeg werd de tekst uit 1924 echter ingevoegd nadat de tekst was goedgekeurd door het Kapittel en voordat hij werd voorgelegd aan de Heilige Stoel. Het werd toegevoegd aan Statuut 24A, waar het tot op de dag van vandaag is gebleven.

(24) Gerard Loughlin, recenseert Rowan Williams' Over christelijke theologie, in Times Literary Supplement, 4 augustus 2000.

(25) Elizabeth Leseur (1866--1914); geciteerd in Geef ons deze dag, 25 april 2017.

(26) Harold Macmillan, De uitbarsting van de oorlog: 1939-1945 (Londen: Macmillan, 1967), 181-82. Hij heeft het over Sir Stafford Cripps.

(27) We moeten ons ervan bewust zijn dat lof ook deel kan uitmaken van een systeem van sancties die bedoeld zijn om de macht te versterken. Loven is belonen: lof onthouden is straffen: "Het wordt lof genoemd. Het is bedoeld als een kleine daad van vriendelijkheid. De volgende keer dat ze langsliep en vlak achter je stond, kon je de angst voelen van degene die ze geprezen had. Geen grote angst, fysieke straf kwam er niet aan te pas. Maar een subtiele, kleine angst die alleen duidelijk zou zijn voor iemand die nooit veel lof had ontvangen. De angst om niet zo goed te zijn als de vorige keer; om ook deze keer niet waardig te zijn. Je wist dat, altijd, als Karin AERO achter je kwam staan, er ook een rechter kwam" (Peter Hoeg, Borderliner [Londen: The Harvill Press, 1996], 46). Lofprijzing kan een voorbeeld zijn van wat Sint Benedictus veroordeelt als patronage (RB 69), een middel om een ander in een ondergeschikte positie te houden. En we moeten ons ervan bewust zijn dat vleierij van de machtigen geen oprechte lof is. Zoals Seneca opmerkte: "Zelfs een boer van lage komaf / kan ware lof krijgen. Maar alleen de machtigen / kunnen valse lof krijgen" (gesproken door Atreus in Thyestes Handelingen 11:210-12).

(28) Deze houding bepaalt mijn manier van handelen. Het is ook belangrijk dat ik ervoor zorg dat de manier waarop ik reageer op de acties van anderen niet giftig is. Dit betekent dat ik stappen neem om de eerste bewegingen van wrok en afgunst te herkennen en te verminderen; deze ondeugden zijn soms moeilijker te onderscheiden.

(29) "Dit is zo omdat liefde, in haar ontologische betekenis, het laten zijn is. Liefde wordt meestal gedefinieerd in termen van verbondenheid, of de drang naar verbondenheid, maar zo'n definitie is te egocentrisch. Liefde leidt inderdaad tot gemeenschap, maar je primair richten op het verenigen van de ander met jezelf, of van jezelf met hem, is niet het geheim van liefde en kan zelfs destructief zijn voor

echte gemeenschap. Liefde is laten zijn, natuurlijk niet in de zin van afstand nemen van iets of iemand, maar in de positieve en actieve zin van in staat stellen te zijn. Als we het hebben over 'laten zijn', moeten we beide delen van deze koppeltenuitdrukking in sterke zin begrijpen: 'laten' als 'macht geven' en 'zijn' als genieten van het maximale bereik van zijn dat openstaat voor het betreffende wezen. Het meest typische is dat 'laten zijn' betekent dat je iemand helpt om zijn mogelijkheden om te zijn volledig te realiseren; en de grootste liefde zal kostbaar zijn, omdat het wordt bereikt door het inzetten van je eigen wezen. Liefde is laten zijn, zelfs als dit het loslaten vereist van de banden die de geliefde persoon aan zichzelf binden; dit zou wel eens de duurste eis kunnen zijn, en het is in het licht van dit soort liefde dat de drang naar vereniging egocentrisch kan lijken.... . De christelijke religie bevestigt dat 'God liefde is' en dat is zo omdat liefde laten zijn is, en we hebben gezien dat Gods wezen in essentie bestaat uit laten zijn, het verlenen, in stand houden en vervolmaken van het wezen van de schepselen" (John Macquarrie, *Principles of Christian Theology*, rev. ed. [London: SCM Press, 1977], 348-49).

(30) Richard Sennett, *Samen: De rituelen, geneugten en politiek van samenwerking* (New Haven: Yale University Press, 2005), 23.

(31) Aelred van Rievaulx, Preek 3:21; CCCM 2A:31.

(32) Het geheugen speelt een grote rol in hoe we ons voelen. Het kan ons gekrenkt maken, zelfs als er op dit moment niets negatiefs aan de hand is. De herinnering aan onrecht dat ons is aangedaan roept een emotionele reactie in ons op die soms sterker is dan de reactie die door het oorspronkelijke incident wordt opgewekt. "Een zeer krachtig en complex deel van de persoonlijkheid is genegenheid, en genegenheid komt rechtstreeks voort uit het geheugen." Zo schrijft John B. Yeats aan zijn zoon W. B. Yeats. Zie Colm Tóibín, *Waanzinnig, slecht, gevaarlijk om te weten: De vaders van Wilde, Yeats en Joyce* (Londen: Viking, 2018), 100. De relatie tussen vrede en herinnering wordt grafisch weergegeven in Kazuo Ishiguro's roman *De begraven reus*. Axl en Beatrice, en eigenlijk de hele bevolking, zijn in staat om vreedzaam te leven omdat het collectieve geheugen is uitgeschakeld. Als het begint terug te komen, wordt het vermogen tot vreedzaam samenleven gebroken.

Omdat het geheugen afhankelijk is van de frequentie en recentheid van herinneringen, is het vermogen om opzettelijk opdringerige herinneringen te negeren een belangrijk middel om de conditionering door het verleden te weerstaan. Als zodanig is het een nuttig instrument voor het leven in gemeenschap.

(33) Ik heb aspecten van vergeving besproken in *Vierenzeventig gereedschappen voor een goed leven: Overdenkingen over het Vierde Hoofdstuk van Benedictus' Regel* (Collegeville, MN: Liturgical Press, 2014), 76-83, 102-14, 241-43. Zie vooral 243. "In een preek die hij drie weken voordat hij ontvoerd werd hield, vatte pater Christian de Chergé zijn benadering van vrede in vijf woorden samen. 'Er zijn vijf pijlers van vrede: Geduld, armoede, aanwezigheid, gebed en vergeving.' Dit zijn elementen waarop we ons kunnen richten als we ons in een situatie bevinden waarin de vrede wordt bedreigd of de harmonie wordt verstoord. Lijden

verdragen, bereid zijn om zonder te doen, nooit een relatie verbreken, bidden voor degenen die ons beledigd hebben en onze grieven loslaten. Als we leren om dagelijks zo te leven, zullen we er zeker van zijn dat we in werkelijkheid zo snel mogelijk terugkeren naar vrede met degenen met wie we ruzie hebben gehad of met wie we een meningsverschil hebben gehad."

